

EEN NATUURLIJKE EN GEZELLIGE TUIN

100 tips
om het milieu te respecteren en
de biodiversiteit te bevorderen

leefmilieu
brussel
.brussels

WWW.LEEFMILIEU.BRUSSELS

INHOUDSOPGAVE

LEVENSKWALITEIT BEGINT IN DE TUIN	3
10 TIPS IN ÉÉN OOGOPSLAG	4
EEN MOOIE TUIN ZONDER CHEMISCHE MESTSTOFFEN	5
EEN TUIN ZONDER PESTICIDEN? HET KAN!	8
EEN TUIN WAAR DE NATUUR WELKOM IS	12
• Laat voldoende ruimte voor de spontane natuur	12
• Kies planten die aan onze streek zijn aangepast	15
• Geef de natuur ook een plaats langs de straat	17
EEN TUIN DIE WEINIG WATER NODIG HEEFT	18
• Gebruik water met mate	18
• Sproei zonder te verspillen	20
• Help mee overstromingen te bestrijden	22
EEN MINIMUM AAN AFVAL	24
• Produceer minder afval	24
• Composteren is recycleren	25
• Uw tuinafval verwijderen	26
MILIEUVRIENDELIJK GEREEDSCHAP	28
MOOI EN DUURZAAM MEUBILAIR	30
EEN VOEDZAME TUIN	32
HALLO BUREN!	35
WAT U VERDER NOG KUNT DOEN	37

'ALLEMAAL IN DE TUIN': DEELNEMERS GETUIGEN !

Tijdens de 'Allemaal in de tuin'-dagen van 2006 en 2007 stelden tal van particulieren hun tuin open voor de inwoners van Brussel. Doordat ze in hun tuin de biodiversiteit bevorderen, inheemse soorten aanplanten (die in het Gewest in het wild groeien), composteren en vermijden meststoffen en pesticiden te gebruiken, helpen ze mee het milieu te beschermen. Voor hen is tuinieren in de eerste plaats dan ook een fijne manier om zich te ontspannen en het natuurlijk erfgoed van ons Gewest te respecteren. In deze brochure vindt u hierover verschillende getuigenissen van gastheren en bezoekers.

Omwille van discretie zijn de foto's bij de getuigenissen niet deze van de geciteerde personen.

LEVENSKWALITEIT BEGINT IN DE TUIN

Met de handen in de aarde werken, blootsvoets op het gras lopen, genieten van heerlijke geuren en prachtige kleuren, met het gezin of met vrienden... Ah, wat een fantastisch gevoel om in de tuin te zijn! In de stad is elk klein bloemenperkje of groen plekje een waar geschenk: op daken, terrassen, balkons, vensterbanken, gevels...

Privétuinen vormen ongeveer een derde van de groene ruimten van het Gewest. Dat is een aanzienlijke oppervlakte die kan zorgen voor biodiversiteit. Hoe? Heel eenvoudig: door op de natuur te vertrouwen en de voorkeur te geven aan lokale plantensoorten.

Een mooie tuin begint met een goede plantenkeuze: viooltje, korenbloem... Inheemse planten zijn in. Ze zijn niet alleen mooi, ze zijn ook goed aangepast aan ons klimaat, gemakkelijker te kweken en beter voor de biodiversiteit.

Het is onze taak om onze tuin te beheren: maaien, snoeien, zaaien, planten, knippen... Maar we kunnen nog een stap verder gaan, door bij te dragen aan de gezondheid van het leefmilieu en dus aan onze eigen gezondheid. Hiertoe moeten we chemische meststoffen vermijden, pesticiden verbannen, de natuur haar gang laten gaan, de voorkeur geven aan natuurlijke alternatieven, zuinig omspringen met water...

In deze brochure vindt u een hele hoop eenvoudige tips om ten volle van onze natuurlijke omgeving te genieten, de natuur vrij spel te geven en de biodiversiteit te stimuleren. Voor ons eigen welzijn, dat van de planeet en van onze kinderen... Want levenskwaliteit begint vaak in de tuin!

CÉLINE FREMAULT
Minister van Leefmilieu en Energie

10 TIPS IN ÉÉN OOGOPSLAG

1. *Zorg voor een grote diversiteit aan soorten*
2. *Schenk voldoende ruimte aan de spontane natuur*
3. *Creëer een omgeving waarin fauna kan gedijen*
4. *Teel zonder chemische meststoffen*
5. *Gebruik nooit pesticiden*
6. *Gebruik regenwater*
7. *Composteer*
8. *Opteer voor milieuvriendelijk meubilair*
9. *Gebruik niet-gemotoriseerd gereedschap*
10. *Denk aan de burens*

EEN MOOIE TUIN ZONDER CHEMISCHE MESTSTOFFEN

We willen altijd alles wat we planten snel en goed zien groeien. Om er zeker van te zijn dat het resultaat aan onze verwachtingen zal voldoen en om het hele groeiproces te versnellen, doen we maar al te vaak een beroep op vrij in de handel verkrijgbare meststoffen. Het gebruik van meststoffen (vooral chemische) kan echter schadelijk zijn voor het milieu en voor onze gezondheid. Vaak zijn ze trouwens niet nodig, op voorwaarde dat we een aantal eenvoudige regels in acht nemen en we leren genieten van de manier waarop de natuur zelf te werk gaat.

1/ KIJK HOE DE NATUUR WERKT

Door de natuurlijke vegetatie op bepaalde plaatsen in uw tuin te laten groeien en te zien hoe deze zich ontwikkelt, ontdekt u wat uw bodem zoal voortbrengt zonder enige hulp van buitenaf.

De verschillende planten die samen spontaan in een tuin beginnen te groeien, kunnen bovendien een duidelijke indicatie vormen voor de samenstelling van de bodem in uw tuin. In Brussel is de oorspronkelijke bodemsamenstelling voornamelijk zandig-lemig en zandig-kleilig maar op de meeste plaatsen werd de bodem omgewerkt, bebouwd, ontgonnen, wat maakt dat het dus best mogelijk is dat we al deze elementen in één enkele tuin aantreffen. Behoud ook de waterelementen in uw tuin, als die er zijn: een bron, vijver of vochtige zone dragen stuk voor stuk bij tot de kwaliteit en originaliteit van uw tuin.

2/ KIES DE JUISTE PLANTEN

U houdt wel van wilde planten, maar u wilt uw tuin toch een persoonlijke toets geven? Dat is heel normaal, dat is nu net één van de dingen die tuinieren zo leuk maken. Kijk eens in gespecialiseerde boeken

of ga te rade bij een boomkweker om die soorten en varianten te vinden die het beste aan de specifieke omstandigheden in uw tuin zijn aangepast.

Zo zal vingerhoedskruid bijvoorbeeld goed groeien in een eerder zure bodem, terwijl u in een kalkachtige bodem dan weer beter lavendel en meidoorn kunt planten.

3/ SCHENK UW VERTROUWEN AAN LOKALE PLANTEN

Als een plant wegkwijnt, dan is dat waarschijnlijk omdat de plant in kwestie niet in uw bodem kan gedijen. De samenstelling van de grond wijzigen, is zeker geen duurzame oplossing. U kiest beter voor een andere plantensoort, die er beter kan groeien. Over het algemeen is het dan ook beter om lokale soorten boven exotische planten te verkiezen.

Aangezien ze goed zijn aangepast aan ons klimaat en aan de dieren die hier voorkomen, hebben deze plaatselijke variëteiten ook geen extra meststoffen nodig als ze in een normaal vruchtbare bodem worden aangeplant en voldoende zonlicht krijgen. Ze zijn goed bestand tegen de beperkingen van hun natuurlijke omgeving, en het enige wat de tuinier dus in feite nog hoeft te doen is, waar nodig, de groei ervan beperken.

Vingerhoedskruid gedijt goed op zure grond

4/ VOED UW BODEM MET ORGANISCHE STOFFEN

De beste manier om uw bodem te bemesten, is er compost over uit te spreiden. Dit bemesten moet zich wel beperken tot de periode waarin fruitbomen worden aangeplant (december, januari en februari). Daarbij kunt u de compost rond de voet van de boom verspreiden of deze samen met de teelaarde in het aanplantingsgat vermengen. U kunt trouwens gemakkelijk zelf uw eigen compost maken op basis van uw keuken- en tuinafval (voor meer informatie, zie het hoofdstuk 'Composteren is recycleren' op pagina 25).

5/ LAAT DE NATUUR HAAR WERK DOEN

Soms vergeten we het, maar de natuur zit in feite heel goed in elkaar! Grasmaaisel, dode bladeren, naalden, stro, schors, uitwerpselen van dieren: het vergaat allemaal. Deze processen bevorderen het werk van micro-organismen en zorgen voor een natuurlijke verrijking van uw bodem. Maar, nog al te vaak verwijderen we al deze dingen uit onze tuin ... Maak dus niet systematisch jacht op deze natuurlijke meststoffen. Deze afvalstoffen beschermen trouwens ook uw bodem tegen erosie en vorst in de winter. Let op, zieke delen van planten moeten worden verwijderd om te vermijden dat de rest van de tuin besmet raakt. Composteer ze niet!

6/ WERK UW BODEM OM

Om uw bodem goed voor te bereiden op toekomstige aanplantingen, moet u de grond eerst omwerken. Op die manier kunt u de aarde goed met compost vermengen en ook gemakkelijker alle onkruid verwijderen. Bovendien helpt het u om een heleboel onnodige chemische tussenkomsten te vermijden die een negatieve impact hebben op het milieu. Met het omwerken van uw bodem bedoelen we daarbij in feite het 'bewerken' ervan, zonder de grond in de diepte om te spitten. Gebruik hiervoor een woelvork, waarmee u de bodem kunt verluchten zonder deze helemaal om te spitten, want dat is nefast voor zijn biologische werking.

Met een woelvork verlucht men de grond

GOED OM WETEN

UW EIGEN BODEM BETER LEREN KENNEN ?

Voor de echte liefhebbers zal een goede kennis van de samenstelling en de zuurtegraad van de bodem een kostbare hulp betekenen bij het uitkiezen van de juiste planten. U kunt op verschillende manieren een beter beeld krijgen van de samenstelling van uw bodem. Bijvoorbeeld door te kijken welke planten erop groeien. Of door de kleur van de bodem te bestuderen: een kleiige bodem zal een eerder okerkleurige of kastanjebruine kleur hebben, terwijl een zanderige bodem er veeleer geel of grijs uit zal zien. Of door na te gaan hoe de bodem aanvoelt: een kleiige bodem voelt eerder zwaar en kleverig aan, terwijl een zanderige bodem tussen de vingers verkruijmt. Er is nog een ander trucje: doe een beetje aarde in een glas water en laat dit mengsel enkele uren rusten. Na een tijdje zullen de verschillende bestanddelen zich in lagen afzetten: zand op de bodem van het glas, daarboven slib en klei, en organisch materiaal bovenaan. Natuurlijk kunt u ook een beroep doen op gespecialiseerde laboratoria om de zuurtegraad van uw bodem precies te analyseren. Maar vergeet niet dat het niet de bedoeling is om uw bodem te veranderen door er meststoffen aan toe te voegen, maar wel om uw plantenkeuze aan uw bodem aan te passen. Want het is tenslotte toch dat waar het bij duurzaam tuinieren om draait! En liefhebbers van een moestuin kunnen de staat van hun grond laten analyseren door een laboratorium, alvorens een moestuin in volle grond te beginnen.

7/ KOOP GEEN TUINAARDE MET TURF

De moerasachtige omgevingen waarin de turf wordt ontgonnen om als meststof te worden gebruikt, hebben sterk te lijden onder deze activiteit. Bovendien vormt turf zich maar erg langzaam door fermentatie: ongeveer 1 mm per jaar. We kunnen turf dan ook moeilijk beschouwen als een hernieuwbare grondstof. Controleer daarom op de verpakking van de tuinaarde die u koopt, of deze geen turf bevat (sommige van deze turfvrije producten verkregen daarom trouwens het Europese ecolabel).

8/ GEBRUIK NOOIT CHEMISCHE MESTSTOFFEN

Sommige chemische meststoffen bevatten zware metalen, zoals lood, kwik of cadmium. Als ze door planten worden opgenomen, kunnen ze het milieu langdurig aantasten. Bovendien wordt er voor de industriële productie van chemische meststoffen enorm veel niet-hernieuwbare energie verbruikt. Wantrouw in het bijzonder de zogenaamde 'wonderproducten' die een spectaculaire groei beloven: ze putten de planten doorgaans uit of maken ze kwetsbaarder, waardoor hun levensduur verkort.

9/ OPTEER VOOR HET GEBRUIK VAN GROENBEMESTERS

Net zoals de beste natuurlijke meststof de 'thuiscompost' is, is het ook interessant om planten in uw tuin te telen die de kwaliteit en vruchtbaarheid van uw bodem verbeteren. Zulke planten worden 'groenbemers' genoemd, omdat ze in staat zijn de stikstof uit de lucht vast te houden, de nitraten uit de grond te absorberen, humus te produceren en onkruid te verstikken. Klaver, erwt, mosterd en koolzaad zijn enkele voorbeelden van dergelijke planten.

GOED OM WETEN

MESTSTOFFEN KUNNEN ZIKTES VEROORZAKEN

Een overdaad aan voedingsstoffen is niet goed voor planten. Integendeel. Want als planten teveel worden gestimuleerd, kunnen ze kwetsbaarder worden voor ziektes. Daarnaast bevordert het gebruik van teveel meststoffen ook de ontwikkeling van bladluizen en andere kleine insecten die planten aanvallen. En een overdaad aan meststoffen, ongeacht of deze nu in één keer of verspreid over meerdere keren worden toegevoegd, kan ten slotte ook het evenwicht tussen de voedingselementen in de bodem verstoren en bodem en waterlagen verontreinigen.

10/ HOU DE ONTWIKKELING VAN MOSSEN ONDER CONTROLE

In bepaalde delen van onze tuin kunnen mossen decoratief zijn. Bovendien zijn ze ook erg nuttig. Zo gebruiken heel wat vogelsoorten van bij ons mos om hun nesten mee te bouwen. Als u echter graag mosvrij gras in uw tuin wilt, gebruik dan geen moswerend product. Bestrooi het oppervlak in kwestie dan liever met compost in de herfst, bewerk de grond met een verticuteermachine en maai het gras niet al te kort om uw gras gezond te houden (hoog gras blijft langer groen!).

Claire (Oudergem): "De intense voldoening van een tuin vol leven".

In haar tuin in Oudergem gebruikt Claire alleen compost die ze zelf maakt op basis van haar groenafval en het organisch afval uit haar keuken. "Het is een uitstekende milieuvriendelijke meststof die erg doeltreffend is, en dat zowel in de tuin als in mijn moestuin. Verder let ik er ook op dat ik geen chemische producten gebruik. Dat ik kan genieten van een tuin vol leven, waarin er opnieuw vogels en zelfs een egel zijn opgedoken, schenkt me dan ook een intens gevoel van voldoening."

EEN TUIN ZONDER PESTICIDEN? HET KAN!

Om de eigen aanplantingen en moestuin te beschermen, grijpt de tuinier maar al te snel naar pesticiden (herbiciden, fungiciden, insecticiden, rattenvergif, enz.). Het gebruik ervan heeft echter zware gevolgen voor het milieu. Zo verarmen ze niet alleen de biologische diversiteit, maar zijn ze ook gevaarlijk voor de gebruikers zelf. Nochtans bestaan er tal van natuurlijke alternatieven.

11/ DIVERSIFIEER UW AANPLANTINGEN

U kunt het risico op ziektes verminderen door voor een grote diversiteit aan soorten en variëteiten te zorgen, bijvoorbeeld door verschillende wilde planten de kans te geven om te groeien. Ze zullen immers niet allemaal door dezelfde parasiet worden aangetast. Bovendien vergemakkelijkt u op die manier ook de komst van natuurlijke vijanden die de wildgroei van de parasiet kunnen indijken of deze zelfs helemaal elimineren.

12/ PLANT BODEMBEDEKKERS

Om de ontwikkeling van onkruid te vermijden, kunt u bodembedekkers planten. Zo zorgt de kleine maagdenpalm bijvoorbeeld voor een dik groen en blauw tapijt. Of plant dovenetel, geurig ruwkruid, kruipend zenegroen, klimop...

13/ GA NIET SYSTEMATISCH OP ZOEK NAAR 'ONKRUID'

Verwijder niet steeds het minste onkruid dat opduikt: dat is toch hopeloos. Trouwens, ook onkruid heeft zijn nut, zelfs al beantwoorden sommige soorten niet aan de esthetische smaak van de tuinier. Als u de groei van onkruid in uw moestuin of mooi aangelegd bloemperk dan toch wilt beperken, laat het dan in andere delen van uw tuin groeien.

Sommige soorten zijn zelfs eetbaar. Zo zijn in de lente paardenbloemen bijvoorbeeld overheerlijk in salades.

14/ TREK ONGEWENSTE VEGETATIE MET DE HAND UIT

Verwijder onkruid in bloemperken en moestuinen bij voorkeur met de schop. Voor paadjes, terrassen en de stoep volstaat regelmatig borstelen meestal om spontane plantengroei te verwijderen.

15/ MAAK ENKEL DE BODEM PROPER WANNEER DAT NUTTIG IS

Wanneer uw planten gezond zijn, is het raadzaam om het groenafval dat de bodem op een natuurlijke manier verrijkt, te laten liggen. Hebt u echter te kampen met parasieten, dan kunt u bepaalde infecties helpen te beperken door het aangetaste groenafval regelmatig onderaan de zieke bomen en struiken te verwijderen.

16/ SNOEI INDIEN DAT NODIG IS

Wanneer een plant is aangetast, probeer dan eerst de insecten manueel te verwijderen. Knip in de herfst de delen die door bladluizen zijn ingenomen af, zodat u het aantal eitjes weet te beperken dat op de jonge takken zou overwinteren. Knip ook de delen van een plant weg die door schimmels en andere zwammen zijn aangetast. Om een verdere verspreiding van deze besmetting in uw tuin te vermijden, mag u deze weggeknipte stukken niet composteren.

17/ ELIMINEER NIET SYSTEMATISCH 'LASTIGE' INSECTEN

Veel insecten en spinnen storen u misschien, maar ze maken wel deel uit van de biodiversiteit van de omgeving, spelen een rol in het bestuivingsproces en dienen als voedsel voor de vogels. Bovendien bijten de meeste spinnen niet.

18/ PLAATS VALLEN OF HINDERNISSEN TEGEN VLIEGEN EN NAAKTSLAKKEN

Tegen naaktslakken kunt u met water gevulde dakgoten of in twee helften geknipte plastic flessen gebruiken. Wat u ook kunt doen, is planken of schillen van citrusvruchten op de grond leggen: naaktslakken kruipen erop en zo kunt u ze dan gemakkelijk verwijderen. Tegen vliegen kunt u dan weer speciale netten gebruiken (fijnmazig om te vermijden dat vogels erin verstrikt raken) die doeltreffend uw wortelen en kolen kunnen beschermen.

19/ STEL UW TUIN OPEN VOOR INSECTENETERS

- Mezen, grasmussen, spechten, roodborstjes en tal van andere vogels zijn erg doeltreffende insecteneters. Ze zullen door uw tuin worden aange trokken indien ze daar een variëteit aan bomen en struiken of, voor sommige, nestkastjes vinden.
- Kikkers, padden, watersalamanders, ... verlossen u van wormen, vliegen en kleine naaktslakken in vochtigere zones. Zij geven de voorkeur aan een natuurlijke vijver zonder goudvissen en verschuilen zich graag onder een stapel hout of stenen.
- In bepaalde groene wijken met weinig verkeer, kunnen ook egels worden aangetroffen. Zij voeden zich met een aanzienlijke hoeveelheid naakt- en huisjesslakken en verkiezen een onderkomen onder een stapel takken of dode bladeren.
- Ook vleermuizen jagen in de zomer op insecten en soms op spinnen. Ook deze diertjes kunt u een onderkomen bezorgen. Hierover is een speciale brochure verkrijgbaar bij Leefmilieu Brussel: 02/775 75 75

GOED OM WETEN

PESTICIDEN DODEN DE NATUUR

Pesticiden zijn vaak weinig selectief en elimineren daardoor ook nuttige natuurlijke vijanden. Herhaald gebruik ervan versterkt bovendien de weerstand van de vernielers van de gewassen omdat ze 'gewend raken' aan hun giftigheid. Meegevoerd door het regenwater, verontreinigen ze ook bodems en grondwaterlagen. Bij de productie van pesticiden wordt veel energie gebruikt en, net zoals voor alle gevaarlijke producten, zijn de verpakkingen ervan afval waarvan de vernietiging duur en complex is.

20/ REKEN OP DE INSECTEN DIE OP PARASIETEN JAGEN

- Lieveheersbeestjes en hun larven zijn verlekkerd op blad- en schildluizen.
- Zweefvliegen zijn grote bestuivers en hun larven houden van bladluizen en andere parasieten. Om ze naar uw tuin te lokken, zijn er verschillende soorten onderkomens mogelijk, bijvoorbeeld een blok hout met gaten.
- Oorwormen eten graag larven, insecteneitjes, bladluizen en kleine rode spinnen.
- Gaasvliegen of goudoogjes hebben ook gulzige larven die bladluizen eten.

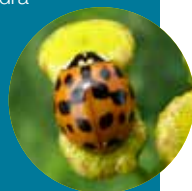
21/ GEBRUIK SPECIFIEKE PLANTEN TEGEN ONGEWENSTE GASTEN

Sommige planten, die vaak een sterke geur afgeven, houden bepaalde 'plagen' op een afstand of, omgekeerd, trekken ze net aan en leiden daarmee de aandacht af van andere planten. Hieronder enkele voorbeelden van zulke 'nuttige' aanplantingen.

GOED OM WETEN

Het Aziatisch lieveheersbeestje

Het Aziatisch lieveheersbeestje werd op ondoordachte wijze door zgn. 'biologische' bestrijdingsondernemingen als middel tegen bladluizen in België geïntroduceerd. Het wordt gekenmerkt door een grote variëteit aan kleuren en is vaak groter dan onze inheemse soort. Het zorgt echter voor heel wat problemen. Zo heeft de soort zich met een immense snelheid verspreid en vormt ze een bedreiging voor onze inheemse lieveheersbeestjes. Bovendien heeft de soort de neiging om, zodra het wat kouder wordt, huizen binnen te dringen en daar voor de nodige hinder te zorgen. Introduceer deze bladluiseter dus nooit bewust en hou ramen en deuren gesloten wanneer ze op uw gevel samentroepen.

LAVENDEL

Houdt mieren, naaktslakken, huisjesslakken en bladluizen op een afstand

BOERENWORMKRUID

Houdt mieren, koolwitjes, wortelvliegen, zaagwespen (aalbessenstruik) op een afstand

AFRIKAANTJE

Trekt bladluizen aan

OOST-INDISCHE KERS

Houdt insecten op een afstand

22/ GEBRUIK 'HUISBEREIDE' MIDDELTJES OP BASIS VAN PLANTEN

Als de wildgroei van ongewenste parasieten of insecten echt een probleem wordt, zijn er ook bepaalde 'huisbereide' middeltjes die u kunt gebruiken: bijvoorbeeld aftreksels van planten (brandnetel, paardenstaart, boerenwormkruid, enz.) die niet schadelijk zijn voor het milieu en die uw planten helpen om zich op natuurlijke wijze te verdedigen tegen aanvallen.

ENKELE RECEPTEN

Naaktslakken: dompel 500 gram verse rabarberbladeren onder in 5 liter kokend water. Breng het geheel opnieuw aan de kook en doof het vuur. Laat alles minstens 24 uur lang weken en verstuif de onverdunde vloeistof.

Bladluizen: laat 1 kg brandnetels 3 dagen lang in 10 liter regenwater weken. Verdun de verkregen gier met 10 liter regenwater en verstuif of giet het mengsel vervolgens over uw door bladluizen aangetaste planten.

Ongedierte en schimmels (echte meeldauw, valse meeldauw, honingzwam): laat 300 gram verse boerenwormkruidbladeren 5 à 6 dagen lang in 10 liter regenwater weken. Filter de verkregen gier en verdun deze in 2 liter water. Verstuif dit over uw planten. Een ander recept: laat 24 uur lang 100 gram paardenstaart in 3 liter water weken. Laat het aftreksel 20 minuten lang koken. Laat het vervolgens afkoelen en verstuif het over uw planten.

Alexis (Anderlecht): "Mijn 'huisbereide' middeltjes zijn even doeltreffend als chemische producten" !

Alexis vermijdt elk gebruik van pesticiden. "Ik gebruik planten om plagen te bestrijden. Zo heb ik rozenstruik, wolfsmelk, lavendel en tijm rond mijn groenten geplant, waardoor bepaalde parasieten op afstand worden gehouden. Onlangs hadden mijn planten door de warmte toch last van bladluizen. Ik heb deze dan met een mengsel van brandnetelmoeistof en een afkooksel van paardenstaart (kruid in de vorm van een kattenstaart) besproeid en na 2 keer waren de bladluizen verdwenen."

EEN TUIN WAAR DE NATUUR WELKOM IS

Elke dag verdwijnen er soorten van het aardoppervlak en zijn er andere ernstig bedreigd. Ook in een verstedelijkt gebied als Brussel staat de biodiversiteit sterk onder druk. Onze tuinen, balkons, terrassen, voorgevels en daken maken echter deel uit van het groene netwerk in de stad: ze kunnen fungeren als onderkomen en tussenschakel voor de fauna en flora en op die manier een belangrijke bijdrage leveren aan de bescherming van de natuur in de stad.

LAAT VOLDOENDE RUIMTE VOOR DE SPONTANE NATUUR

De natuur haar werk laten doen, wil niet zeggen dat we haar onze tuin in een 'oerwoud' moeten laten veranderen. Integendeel: het geeft ons net de kans om miskende, maar prachtige planten te herontdekken! Bovendien is het perfect mogelijk om een natuurlijk hoekje met een meer aangelegde ruimte te combineren.

23/ VERKIES PLANTEN BOVEN EEN HARDE BODEMBEDEKKING

Kies ervoor om hagen, borders of bloemperken aan te planten bij de inrichting van de directe omgeving van uw huis. Bij sterke regenval laten zij het water in de grond sijpelen, dit in tegenstelling tot betonnen vloeren of betegelde koeren. Dat is goed voor de natuur, voor het aanvullen van de grondwaterlagen, om verzadiging van het rioolnet te voorkomen (en dus voor de kwaliteit van rivieren waar afvalwater in terechtkomt als het rioolnet verzadigd is), voor de strijd tegen overstromingen veroorzaakt door verzadigde rioolnetten, voor een gematigder/koeler stedelijk klimaat, en voor een betere luchtkwaliteit.

24/ VOORZIE OOK VOLDOENDE PLAATS VOOR FAUNA ...

Als u liever een meer geordende groene ruimte rond uw huis hebt, zorg er dan voor dat u elders, op een iets achterin gelegen of minder toegankelijke plaats van uw tuin, een stukje terrein hebt waar u de natuur de vrije loop kunt laten. De brandnetels, braamstruiken en wilde bloemen die er zullen groeien, zullen tal van vlinders en insecten aantrekken. Plant hier, in de mate van het mogelijke,

Soorten met verdwijning bedreigd

De voorbije tien jaar werden er in Brussel steeds minder boerenzwaluwen aangetroffen. Willen we ze terugzien, dan moet hieraan absoluut iets worden gedaan: in de eerste plaats hun nesten met rust laten! Verder worden er ook steeds minder fitissen, groenlingen, matkoppen en mussen opgemerkt. Om ook hier het tij te doen keren, moeten we ons veel toleranter opstellen ten opzichte van 'wilde' plantengroei, zoals dichte struiken en in het wild groeiend onkruid.

ook een inheemse haagsoort (meidoorn, haagbeuk, ...) aan. Een hoopje dode bladeren, een strolaag, enkele houtblokken of een boomstronk vormen een ideaal onderkomen voor egels, roodborstjes, paddenstoelen, mossen en insecten die de vorming van humus zullen bevorderen.

25/ ... OF ZORG VOOR EEN KUNSTMATIG ONDERKOMEN

Een gat in de muur, de holle stam van een oude boom of een eenvoudig hoekje: meer hebben vleermuizen en vogels die gewend zijn aan de aanwezigheid van mensen (mussen, mezen, enz.) niet nodig om zich thuis te voelen. Maar natuurlijke holtes zijn soms moeilijk te vinden. In dat geval houdt niets u tegen om nestkastjes te bouwen en ze op ten minste 2m50 van de grond op te hangen (op een veilige afstand van natuurlijke vijanden). Zodra uw gasten deze onderkomens in gebruik hebben genomen, mag u ze natuurlijk ook niet storen ...

26/ BEWAAR OF HERSTEL NATUURLIJKE HABITATS

Bosjes, struiken en hagen staan voor tal van dieren synoniem voor nectar, fruit, graantjes en een onderkomen. Geef daarom de voorkeur aan een mengeling van inheemse soorten die van kleur veranderen in functie van de seizoenen. Die ogen niet alleen mooi, maar ook de dieren zullen u dankbaar zijn. Geef daarbij wel de voorkeur aan variëteiten van bij ons, zoals hazelaar, meidoorn, haagbeuk of kleine esdoorn.

27/ VERANDER EEN DEEL VAN UW GRASPERK IN EEN BLOEMENWEIDE

Als de oppervlakte van uw tuin het toelaat en als uw tuin ook voldoende zonlicht krijgt, kunt u hier een stukje 'ongerept' weiland creëren, waar inheemse

bloemen en planten spontaan groeien. Dergelijke ruimte vraagt niet alleen minder onderhoud, maar de esthetiek ervan past ook perfect bij een stedelijke omgeving. Hoe schraler het terrein, hoe groter het aantal soorten zal zijn dat u er zult zien bloeien. Koop geen zaadmengelingen voor een kant-en-klare bloemenweide, want deze zijn maar zelden aangepast aan het terrein. U moet vooral geduld hebben. Jaar na jaar zal de diversiteit immers toenemen, op voorwaarde dat u een constant maairitme handhaaft. Met twee maai beurten per jaar (juni en september) kunt u de planten van uw bloemenweide voldoende tijd om zaadjes en vruchten te produceren en tal van vlinders en andere honing verzamelende insecten aan te trekken.

28/ ZORG VOOR EEN STAPELTJE STENEN

In een hoekje van de tuin kan een muurtje of een stapeltje stenen zorgen voor een minibiotoop (plaats waar bepaalde planten en dieren gedijen). Het is hier dat bepaalde dieren, zoals padden, spitsmuizen en insecten een onderkomen zullen vinden. Bovendien zullen er hier ook geleidelijk aan mossen, varens en andere kleine planten (vetkruid) beginnen te groeien.

29/ VOEDER DE VOGELS BIJ GROTE KOUDE

In onze streek met gematigd klimaat vinden vogels meestal wel voldoende gevarieerde voeding in onze parken en tuinen. Tijdens strenge winters zullen ze echter maar al te blij zijn wat graantjes en gedroogd fruit te vinden in een voederbakje met dak (zo vermijdt u dat het voer nat en rot wordt). Vergeet ook niet om water te voorzien (zowel in de zomer als in de winter) in een ondiep bakje: ververs dit water regelmatig wanneer het vriest. Zorg er ten slotte ook voor dat katten er niet bij kunnen.

30/ LEG EEN NATUURLIJKE VIJVER AAN

Als u de ruimte hebt en uw tuin krijgt voldoende zonlicht, dan kunt u ook een natuurlijke vijver aanleggen, uit de buurt van grote bomen. Een dergelijke vijver zal zowel waterjuffers als andere insecten aantrekken. Misschien zelfs amfibieën, als er voldoende zonlicht op valt, hij omringd wordt door zacht hellende oevers, aangeplant werd met moerasplanten en er geen vissen, schildpadden of eenden in de buurt zijn. Verder moet uw vijver op een bepaalde plaats ook minstens 1 meter diep zijn. Introduceer er in elk geval geen enkele goudvis en geen enkel dier dat u in de vrije natuur hebt gevangen, maar wel een klein aantal inheemse waterplanten en planten die van een vochtige omgeving houden. Hou ten slotte ook een eventuele wildgroei van algen onder controle.

KIES PLANTEN DIE AAN ONZE STREEK ZIJN Aangepast

Wie is er niet trots op zijn eigen tuin en de manier waarop die is ingericht? Maar een tuin in het zuiden is niet hetzelfde als een tuin in het noorden: een bepaalde vegetatievorm die niet aangepast is aan ons klimaat en milieu, op een kunstmatige manier hier toch introduceren, is dan ook moeilijker en minder ecologisch. Respecteer daarom twee principes bij het kiezen van uw planten: geef de voorkeur aan inheemse soorten en laat voldoende ruimte voor spontane plantengroei.

31/ WAT NATUURLIJK GROEIT IS WELKOM, BEHALVE INVASIEVE SOORTEN

Zaadjes die door de wind, vogels of insecten worden meegevoerd, ontkiemen spontaan in onze tuin als we ze daartoe de kans geven. Het is echter moeilijk om aan het begin van de ontwikkelingscyclus van een jong wild plantje al te zeggen wat het uiteindelijk zal worden. Daarom kunnen we beter het hele

groeiproces een kans geven vooraleer we het als onkruid beschouwen en het uittrekken. Misschien heeft de plant wel mooie bloemen ... Zo is het ook nutteloos om de natuur te willen tegenwerken door koste wat het kost bepaalde soorten op een bepaalde plaats in uw tuin te willen laten groeien.

32/ PLANT INHEEMSE PLANTEN

Zo draagt u bij tot de goede werking van het lokale ecosysteem. Inheemse planten (die in het Gewest in het wild groeien) hebben namelijk een nauwe band met de fauna die hen omringt. Insecten voeden er zich mee en trekken op hun beurt vogels of kleine zoogdieren aan. Een grote diversiteit aan inheemse plantensoorten trekt bovendien ook een grote diversiteit aan diersoorten aan, die elkaar als voedsel gebruiken. Ten slotte zijn wilde planten ook veel beter bestand tegen ziektes en parasieten en hebben ze geen meststoffen nodig.

André (Sint-Lambrechts-Woluwe): “Door een natuurlijke tuin wandelen, is een echt feest!”

Vlakbij de Woluwe heeft André ervoor gekozen om van zijn tuin een echt toevluchtsoord voor de wilde natuur te maken. “Een natuurlijke tuin is een ruimte waarin je de natuur haar rechten laat opeisen, zonder dat dit echter in anarchie mag uitmonden: het enige wat je hiervoor moet doen, is op de juiste momenten tussenbeide komen om de natuur te helpen zich harmonieus te ontwikkelen. Zo heeft een vijver met een wisselend waterpeil een gunstige invloed op het plantenevenwicht. De aanwezigheid van insecten die door de vijver worden aangetrokken, wordt dan weer onder controle gehouden door voorbijvliegende vogels. Voor onszelf hebben we ten slotte ook een iets meer aangelegde zone voorbehouden, vlak bij het huis. Naarmate we ons van de woning verwijderen, hebben we de natuur steeds meer de vrije loop gelaten. Voor ons is het dan ook een echt plezier om in de tuin rond te wandelen... want er zijn zoveel dingen te zien.”

33/ KIES PLANTEN MET NECTAR EN BESSEN

Nectarproducerende bloemen trekken bestuivende insecten aan (die stuifmeel vervoeren). Denken we in dit opzicht bijvoorbeeld maar aan het komkommerkruid, het slangenkruid, de paardenbloem, de moerasspirea, ... Bessen-dragende planten of struiken (zwarte bes, aalbes, vlier, lijsterbes, ...) bezorgen tal van vogels dan weer een overheerlijke feestmaaltijd. Om elk seizoen bloemen te hebben, combineert u ten slotte best vroegbloeiende (bolgewassen, kruisbloemigen, ...) met laatbloeiende planten (peuldragers, ...).

34/ VERMIJD EXOTISCHE PLANTEN

Heel wat inwoners van Brussel houden ervan om vreemde planten te kopen of deze van verre reizen mee naar huis te brengen om ze in hun tuin te planten. Sommige exotische plantensoorten zijn echter erg invasief en hun introductie kan dan ook gepaard gaan met bepaalde risico's: zo kunnen ze ons ecosysteem destabiliseren en des te invasiever blijken, omdat ze hier misschien geen natuurlijke vijanden hebben. Daardoor kunnen ze soms een echte bedreiging gaan vormen voor de inheemse biodiversiteit.

35/ INFORMEER NAAR DE GIFTIGHEID VAN BEPAALDE PLANTEN

Er zijn niet meer giftige planten onder de in het wild groeiende planten dan onder deze die we in een tuincentrum kopen. Dat betekent dat we ons best

goed informeren en er bijvoorbeeld voor zorgen dat er geen giftige planten naast eetbare planten staan. Uzelf — en vooral uw kinderen — zouden zich namelijk wel eens kunnen vergissen, met alle gevolgen van dien ... De voornaamste giftige sierplanten zijn lelietje-van-dalen, vingerhoedskruid, monnikskap, (herfst)tijloos en nieskruid.

36/ GEEF DE VOORKEUR AAN WINTERHARDE PLANTEN

Terwijl eenjarige planten elk jaar opnieuw moeten worden vervangen, blijven winterharde planten bestaan en ontwikkelen zich verder. Elk jaar opnieuw komen ze tot bloei zonder dat we er nieuwe hoeven aan te planten. Enkele van de meest bekende zijn: de lavendel, het lelietje-van-dalen, de geranium, de sleutelbloem, de ereprijs, enz.

Planten die u absoluut dient te vermijden

Bij de exotische planten die zich aan ons klimaat aanpassen, zijn er een aantal die geen enkel probleem veroorzaken. Maar andere kennen een explosieve groei, koloniseren een ganse omgeving, beletten de natuurlijke ontwikkeling van de inheemse soorten en brengen op die manier schade aan het milieu toe. Enkele voorbeelden van de meest invasieve exotische planten die we bij ons aantreffen, zijn de reuzenberenklauw, de Chinese vlinderstruik, de Japanse duizendknoop, de Canadese guldenroede en het reuzenkruid.

Reuzenberenklauw

Francine (Vorst): “Ik heb voor een halfnatuurlijke tuin gekozen en ben dolblij met die keuze!”

Francine houdt van de natuur, maar is ook pragmatisch: “Ik heb dit huis van een voormalige steenhouwer gekocht. Het terrein ligt dan ook bezaaid met stenen en niet alles kan hier groeien. Met de hulp van een sierplantenkweker, ben ik in een eerste fase begonnen met het aanplanten van inheemse planten en struiken die wel op een dergelijke grond kunnen gedijen. Daarna heb ik aanvaard wat de natuur voortbracht, en ik moet zeggen dat ik aangenaam verrast was door de harmonische aanblik van het geheel. Aangezien ik met pensioen ben, reis ik wel af en toe, maar de rest van mijn vrije tijd spendeer ik graag in mijn tuin. Mijn tuin is dan ook helemaal geen oerwoud, maar een aangename, goed onderhouden plek. Als je de natuur de vrije loop laat, moet je er enkel maar voor zorgen dat je alles een beetje onder controle houdt.”

GEEF DE NATUUR OOK EEN PLAATS LANGS DE STRAAT

Niet iedereen woont in een huis met een tuin. Maar om de natuur in de stad een handje te helpen, is een tuin hebben echt geen vereiste. Ook kleine daken, terrassen, balkons en vensterbanken zijn uitermate geschikt om er mooi gekleurde en heerlijk ruikende planten op te plaatsen. Elk hoekje met wat bloemen of groen is immers meer dan welkom in een stad. Weet dat alles wat groen is (in vergelijking met stenen, bakstenen en andere stenen bekleding) bijdraagt tot een koeler stadsklimaat, wat aangener is in geval van een hittegolf.

37/ BEKLEED UW GEVEL MET GROEN

Plant klimplanten die zijn aangepast aan ons klimaat. Het volstaat een beetje grond onderaan uw voorgevel vrij te maken door (met instemming van de gemeente en de eigenaar van uw woning als u huurder bent) één of twee straatstenen uit het voetpad te lichten. Voor licht beschadigde muren opteert u best voor ‘ongevaarlijke’ klimplanten

(zoals de kamperfoelie of de blauwereggen), in plaats van planten met echte hechtwortels (zoals de klimop) die de cementvoegen eventueel nog meer zouden kunnen beschadigen.

38/ VERWELKOM DE NATUUR OP UW BALKON

Denk er ook aan bloempotten of bloembakken op uw vensterbanken, terrassen en balkons te plaatsen. Kies hiervoor wel de juiste planten uit in functie van het zonlicht dat ze krijgen. Er zijn trouwens ook planten die perfect in de schaduw gedijen. Opteer voor resistente soorten en verkies winterharde planten die elk jaar opnieuw groeien boven eenjarige planten die u elk jaar moet vervangen. Het resultaat zal niet alleen mooi ogen, maar u zult ook het genot kennen van het tuinieren zonder tuin. Bovendien zult u een aangename omgeving voor vogels en vlinders creëren en in de zomer van een beetje extra frisheid kunnen genieten.

GOED OM WETEN

Sommige gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bieden premies aan voor de aanplanting van klimplanten of de aanleg van voortuintjes en met bloemen versierde balkons. Informeer daarom bij uw gemeentebestuur. De door Inter-Environnement Bruxelles georganiseerde en door het Gewest gesteunde actie ‘Groene wijken’ nodigt wijkcomités ten slotte ook uit om voorgevels van het nodige groen te voorzien. Voor meer informatie: 02 801 14 80 of www.ieb.be (FR).

EEN TUIN DIE WEINIG WATER NODIG HEEFT

Water is van levensbelang: planten bestaan voor een groot deel uit water en hebben ook water nodig. De hoeveelheid waarover ze kunnen beschikken, hangt van meerdere factoren af: de neerslag, de bodemstructuur, de eventuele extra bevoorrading door sproeien, enz. Aangezien drinkwater almaar schaarser wordt, moet de tuinier er zuiniger mee leren omspringen. En dat kan op verschillende manieren: door de juiste planten te kiezen, door regenwater te gebruiken, door oordeelkundig te sproeien, enz.

GEBRUIK WATER MET MATE

Uw planten helpen om het droge seizoen door te komen en tegelijkertijd spaarzaam omspringen met water, het kan! Hier volgen enkele tips die u kunnen helpen om de waterbehoefte van uw tuin te beperken of te verminderen. De recente hittegolven zouden ons er trouwens nog meer moeten toe aanzetten om zuinig te zijn met ons water.

39/ VOORKOM DAT UW BODEM UITDROOGT DOOR DEZE MET ORGANISCH MATERIAAL TE BEDEKKEN

U kunt uw bodem vochtig houden en het wegsijpelen van water beperken door de bodem rond uw planten van een plantaardige deklaag te voorzien: een laag stro, houtkrullen, gemaaid gras, dode bladeren (zie kader hiernaast),... of door te werken met bodembedekkers (kleine maagdenpalm, longkruid, lelietje-van-dalen, ...), hagen, kreupelhout, enz. (zie kader hiernaast). Let erop geen plantenresten te laten liggen die door een parasiet zijn aangetast omdat hierdoor ook uw andere planten en bomen zouden kunnen worden aangetast.

40/ SCHOFFEL OM DE WATERCIRCULATIE IN DE BODEM TE BEVORDEREN

Losse grond rond de voet van bomen en struiken laat het water beter in de bodem dringen dan compacte en verharde grond. De vochtigheid blijft hierdoor langer in de bodem en zo hoeft u minder te sproeien. "Eén keer schoffelen heeft hetzelfde effect als twee keer sproeien", wordt dan ook wel eens gezegd.

41/ GEEF DE VORKEUR AAN SOBERE EN WILDE PLANTEN

Informeer naar de waterbehoefte van uw aanplantingen. Sobere planten (de meeste bolgewassen, duizendblad, klokjesbloem, heiligenbloem, Afrikaantje, vetkruid, ...) hebben weinig water nodig, en ook wilde planten kunnen over het algemeen goed tegen droogte. Omgekeerd is het zo dat heel wat eenjarige bloemen veel water nodig hebben, en dat geldt ook voor bepaalde winterharde planten, zoals ganzerik, vlambloem, enz.

Een plantaardige deklaag rond de planten voorkomt uitdroging en onkruid

42/ ZAAI OP HET JUISTE MOMENT EN GROEPEER DE PLANTEN DIE EVENVEEL WATER NODIG HEBBEN

Wanneer u in een droge periode zaait, kunnen de zaaadjes maar moeilijk wortel schieten in de te harde bodem en moet u heel wat sproeien om ze toch een kans te geven. Planten die echter in een vochtige periode wortel kunnen schieten, ontwikkelen diepe wortels en hebben daardoor minder water nodig.

Om waterverspilling bij het sproeien te vermijden, doet u er goed aan om bij het inrichten van uw tuin planten met eenzelfde waterbehoefte te groeperen. Op die manier vermijdt u dat u onnodig planten sproeit die de droogte goed verdragen.

43/ LAAT UW GAZON GROEIEN

Maai uw gazon niet te kort. Een hoger gemaaid gazon (van 7 cm en hoger), met een grotere dichtheid en langere wortels, is beter bestand tegen droogte en houdt het vocht beter vast in de bodem. Het blijft dus langer groen.

De bodem met organisch materiaal bedekken of

'mulchen' betekent de grond rond planten en bomen van een organische deklaag voorzien. Dit heeft verschillende voordelen:

- de deklaag absorbeert het water, houdt het vochtgehalte op peil en voorkomt uitdroging in de zomer waardoor men minder moet sproeien.
- de laag verhindert de ontwikkeling van minder gewenste planten en voorkomt dat u manueel of chemisch onkruid hoeft te verwijderen.
- de laag beschermt de bodem tegen barre weersomstandigheden en vertraagt het wegvloeiën van water bij felle regen.
- de laag doet dienst als compost met een uitermate positief effect op de gezondheid en de groei van de planten!

Voor de deklaag zelf kunt u gewoon gebruiken wat u bij de hand hebt: grasmaaisel, houtkrullen, stro, dode bladeren, enz.

Voor een optimale doeltreffendheid dient de laag tussen de 5 à 10 cm dik te zijn.

De weldaden van hagen

Hagen hebben een erg positieve invloed op hun omgeving in het algemeen en op het vasthouden van water in het bijzonder:

- ze creëren een gunstig microklimaat: ze remmen de windsterkte en verdamping af en verhogen de bodemtemperatuur met 1 à 2°C.
- ze reguleren en zuiveren het aangevoerde water en beschermen de bodem door het wegstromende water op de hellingen af te remmen.

Michel (Ganshoren): "We verbruiken 33 % minder drinkwater!"

Via het dak van zijn huis, gelegen in het noordoosten van Brussel, verzamelt en filtert Michel regenwater in 2 reservoirs. Samen zijn die goed voor zo'n 10.000 liter. Met dat water bevoorraadt hij 2 wc's, een dienstkraan in de keuken en verschillende dienstkranen die water geven om mee te poetsen en zijn planten te sproeien. "En via het dak van ons tuinhuisje verzamel ik daar nog eens 227 liter regenwater bovenop. Dat gebruik ik voor mijn tuin en moestuintje. Als je weet dat het gemiddelde waterverbruik in het Brussels Gewest 108 liter/dag/persoon bedraagt en wij vandaag maar 72 liter/dag/persoon gebruiken, dan merk je dat we, dankzij onze installatie, 33 % op ons drinkwaterverbruik besparen!"

SPROEI ZONDER TE VERSPILLEN

Tijdens de zomer, en vooral in periodes van droogte, neemt het verbruik van drinkwater aanzienlijk toe door het sproeien van grasperken en tuinen. Zonder te worden besproeid, lijden sommige planten echt aan watertekort. Maar “sproeien” mag niet hetzelfde betekenen als “water verspillen”!

44/ SPROEI OORDEELKUNDIG

Sproei alleen wanneer het nodig is, en let er ook op dat u niet teveel sproeit: zo trekt u ook minder naaktslakken aan. Sproei alleen rond de voet van de plant en niet op de plant zelf (fijne regen op de plant): zoniet maakt u de bladeren nat en dat maakt sommige planten vatbaarder voor ziektes (tomatenplant, aardappelplant, perenboom, enz.). Potplanten mag u daarentegen wel meer water geven.

45/ OVERDRIJF NIET MET HET SPROEIEN VAN UW GAZON

Matig het sproeien van uw gazon. Gebruik hiervoor ook doeltreffende technieken en systemen. Sproei minder vaak maar langer, waarbij u best voor een klein sproeidebiet kiest: bijvoorbeeld met een druppelaar of via een poreuze buis waar het water doorheen sijpelt. Gebruik geen tuinslang die veel water verbruikt.

46/ SPROEI OP HET JUISTE MOMENT!

Controleer eerst het weerbericht voor u met sproeien begint. Meestal volstaat de neerslag in onze contreien wel. Als u dan toch moet sproeien, doe het dan 's avonds: zo vermijdt u waterverlies door verdamping, nl. tot 50% voor eenzelfde doeltreffendheid. Sproei ook niet wanneer er een krachtige wind staat, want die veroorzaakt verdamping en uitdroging.

47/ ZORG VOOR EEN REGELMATIG ONDERHOUD VAN UW INSTALLATIES

Draai kranen volledig toe, ga regelmatig na of er geen kranen, buizen of leidingen lekken, en herstel ze ook meteen. Al het drinkwater dat anders zo verloren gaat, komt immers in de riolering terecht en moet worden behandeld als afvalwater. Berg ook steeds uw tuinslang zorgvuldig op: zoniet kan ze worden beschadigd bij onweer, door de inwerking van zonlicht, door een wagen die erover rijdt, enz.

Drinkwater... het blauwe goud! Het is een feit dat onze waterreserves in gevaar zijn. Hiervoor is de mens verantwoordelijk, door zijn overmatig dagelijks gebruik van water en zijn gebrek aan voorzorgsmaatregelen wanneer hij het water terug aan de natuur “schenkt”. Hierdoor verslechtert de kwaliteit van het opgevangen water en stijgt, door het toenemend aantal behandelingen, de kostprijs voor de zuivering ervan. Drinkwater wordt een erg kostbaar goed waarvan elke vorm van verspilling moet worden vermeden.

48/ HERGEBRUIK HUISHOUDELIJK AFVALWATER

U kunt uw planten sproeien met het water dat u hebt gebruikt om uw groenten te wassen, met afgekoeld kookwater, met water van het aquarium, enz.

49/ GEBRUIK REGENWATER

Ook regenwater kan voor bepaalde doeleinden gebruikt worden: het vullen van een vijver, het poetsen van een binnenplaats, het wassen van een wagen, gereedschap of laarzen, of het sproeien van planten. Het regenwater zelf kunt u opvangen in een watertank of vat.

GOED OM WETEN

De installatie van een regenwatertank is weliswaar financieel interessant maar vergt ook een zekere investering in het begin. Sommige gemeenten bieden hun inwoners daarom financiële steun aan. Informeer bij uw gemeentebestuur of bij de overheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of uw gemeente premies voorziet voor de aanschaf van een eigen regenwaterrecuperatiesysteem.

50/ ZORG VOOR EEN REGELMATIG ONDERHOUD VAN UW REGENWATERTANK EN UW DAKGOTEN

Idealiter moet u uw regenwatertank elk jaar volledig laten leeglopen en uitkuisen. Een absoluut minimum is zeker één keer om de 3 à 4 jaar. De dakgoten en de filter die zich aan de ingang van de tank bevindt, moeten echter regelmatig worden uitgekuisd om elke opstapeling van bladeren of slijk te voorkomen.

Waarom regenwater opvangen ?

- Om het verbruik van drinkwater te verminderen, alsook het bedrag van uw drinkwaterfactuur.
- Om over zacht water te kunnen beschikken en kalkaanslag op uw kranen en leidingen te vermijden.
- Om de hoeveelheid water die naar het riool vloeit te verminderen en zo te helpen met de strijd tegen overstromingen.
- Om de grondwaterreserves, waaruit we ons drinkwater puren, te sparen.

HELP MEE OVERSTROMINGEN TE BESTRIJDEN

Wanneer het regent, wordt het wegstromende water afgevoerd via de riolen, maar die kunnen soms, bij hevige regenval, de enorme toevloed niet slikken. We herinneren ons ongetwijfeld allemaal de overstromingen die onze hoofdstad de voorbije jaren teisterden. Voor de groene zones is ook hier een belangrijke rol weggelegd: zij remmen immers het afvloeien van regenwater af, verkleinen het risico op overstromingen bij onweer en helpen het grondwater opnieuw aanvullen.

51/ VOORZIE RUIMTEN DIE REGENWATER VASTHOUDEN OF IN DE GROND LATEN SIJPELEN

Doordringbare stukken grond, een groendak, vijvers en greppels in uw tuin: het zijn stuk voor stuk elementen die ervoor zorgen dat het water in de bodem kan sijpelen. Aldus wordt de hoeveelheid regenwater dat wegstroomt beperkt, en worden riolen, kanalen en waterbekkens ontlast. Het risico op overstromingen wordt erdoor ingedijkt.

GOED OM WETEN

Sommige gemeenten en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bieden premies aan voor het aanleggen van een extensief of intensief groendak. Om het bedrag van die premies te kennen en om u te informeren over de haalbaarheid van een dergelijk project, raadpleeg www.leefmilieu.brussels/tuin > Een gevel in een groen kleedje.

52/ VERMIJD GROTE GEBETONNEERDE OPPERVLAKKEN

Op een met gras bedekt oppervlak stroomt maar 20% van alle regenwater weg, tegenover 90% op een ondoorlatend oppervlak. Vermijd dus het aanleggen van grote waterdichte oppervlakken, zoals koeren en terrassen. Kies bij de aanleg van paden, garageopritten en achteruitbouwstroken voor waterdoorlatende materialen zoals grind, gehakt hout, bestrating met brede voegen, plantaardige bodembedekkingen, enz. Aarzel niet om enkele tegels uit de binnenplaats te verwijderen en deze door planten te vervangen.

53/ ZORG VOOR NIVEAUVerschillen IN UW TUIN

Greppels en bekkens zorgen ervoor dat overtollig water eerst hierheen kan vloeien, om vervolgens geleidelijk in de bodem te sijpelen en aldus de grondwaterlaag te vervoegen.

Fiorenzo (Watermaal-Bosvoorde): "Ik gebruik geen drinkwater meer om mijn moestuin en composthoop te sproeien."

Fiorenzo recupereert regenwater via een eenvoudig en ingenieus systeem. "Bij onweer wordt het water dat op het dak van mijn tuinhuisje terechtkomt, opgevangen in een oude badkuip. Met een gieter haal ik daar dan water uit om mijn moestuin en composthoop mee te sproeien, wanneer die te droog staan. Als de badkuip leeg is, kan ik nog altijd gebruikmaken van de watertank van een buurvrouw. Behalve in periodes van grote droogte, gebruik ik dus geen drinkwater om te sproeien. Dat is niet alleen goed voor het milieu, maar door de 120 liter water die ik per badkuip bespaar, is het aan het einde van het jaar ook nog eens goed voor mijn portemonnee."

MAAK VAN UW DAK EEN GROENDAK

Groendaken zijn daken die bedekt zijn met planten. We maken een onderscheid tussen twee soorten.

- *Extensieve groendaken zijn enkel bedekt met planten met ondiepe wortels en zijn geschikt voor platte of schuin aflopende daken.*
- *Intensieve groendaken zijn veel zwaarder en kunnen als volwaardige daktuinen worden beschouwd.*

Een groendak verlengt de levensduur van de dakbedekking, beperkt het debiet van het regenwater dat naar de riolering vloeit en vermindert zodoende het risico op overstromingen. Groendaken houden namelijk 50 à 90 % van het regenwater vast. Hiervan verdampt een groot deel, de rest stroomt langzaam weg.

Bepanting op het dak, de gevel of nabij het gebouw zorgt voor schaduw en een natuurlijke klimaatregeling: welgekomen bij een hittegolf. Een groendak biedt nog meer voordelen: het oogt mooi, zuivert de lucht want het houdt stofdeeltjes tegen en het vormt een toevluchtsoord voor de natuur. Thermische isolatie blijft wel nodig.

EEN MINIMUM AAN AFVAL

Werken in de tuin produceert heel wat afval. Eerst en vooral is er het plantaardig afval (grasmaaisel, gesnoeide stukjes haag, snoeihout, dode bladeren, ...). Maar er is ook heel wat verpakkingsmateriaal (plastic zakken, lege flessen en andere recipiënten, plastic bloempotten, ...) dat bovenop de al aanzienlijke hoeveelheid te verwijderen afval komt.

PRODUCEER MINDER AFVAL

Door uw tuin op een doordachte manier aan te leggen, kunt u heel wat afval vermijden. De keuze die u in het begin maakt in verband met producten, hun gebruik en hun nut heeft een duidelijke weerslag op het milieu. Als tuinieren plezier en ontspanning betekent, moeten we immers ook vermijden dat het een onmiskenbare bron van vervuiling wordt.

54/ OPTEER VOOR LANGZAAM GROEIENDE PLANTEN

Langzaam groeiende planten moeten minder worden gesnoeid en produceren dus minder tuinafval.

55/ HERGEBRUIK UW TUINAFVAL

Fijngemalen tuinafval, zoals dode bladeren, grasmaaisel, snoeihout, enz., kan als bodembedekker ('mulch') worden gebruikt om de groei van onkruid tegen te gaan. Daarnaast biedt het nog tal van andere voordelen (zie kader pagina 19). Sommige soorten snoeihout kunnen als nestplaats of voedsel voor dieren dienen. Zo kan een oude stapel vermolmd hout een echt feestmaal betekenen voor houtetende insecten, egels, vogels, mossen en paddenstoelen. Zieke delen van planten moeten worden weggegooid met het huishoudelijk afval.

56/ GEBRUIK EEN MULCHING-GRASMAAIER

'Mulching-grasmaaiers' malen het afgemaaid gras helemaal fijn. U hoeft het dus niet samen te rakelen, wat u een dubbel voordeel oplevert: u moet geen grasafval meer verwijderen en uw gazon wordt rechtstreeks verrijkt met een organische deklaag die snel in humus zal veranderen.

GOED OM WETEN

De aanplanting van winterharde planten produceert minder afval dan de aanplanting van eenjarige planten. U kunt zich hierdoor ook heel wat werk besparen omdat winterharde planten, in tegenstelling tot eenjarige en tweejarige planten, niet hoeven te worden uitgetrokken en opnieuw aangeplant. Ten slotte is het ook een goede keuze voor het milieu: winterharde planten zijn beter voor de natuur omdat ze minder water en meststoffen nodig hebben.

COMPOSTEREN IS RECYCLEREN

Door zelf uw eigen compost te maken, vermindert u niet alleen de hoeveelheid te verwijderen tuinafval maar verkrijgt u ook een natuurlijke meststof (humus) die erg geschikt is voor uw planten. Bovendien vermijdt u op deze manier dat bepaald keukenafval in de verbrandingsoven verdwijnt. Maar opgelet, composteren vereist een zekere techniek en betekent niet zomaar een berg onkruid ergens helemaal achteraan in de tuin 'laten weggroten'!

GOED OM WETEN

Sommige Brusselse gemeenten bieden premies aan voor de aankoop van een compostevrat, -bak, -silo, ... Hiermee kunt u thuis afval recycleren dat anders heel wat energie zou vergen om het te verbranden. Informeer dus bij uw gemeentebestuur of surf naar www.leefmilieu.brussels/compost.

57/ SORTEER WAT COMPOSTEERBAAR IS

Als 'groene' materialen gebruikt men grasmaaisel, schillen, niet bereide fruit- en groenteresten en zaadloos 'onkruid'. Stro, gesnoeide stukjes haag, dode bladeren en snoeihout vormen de 'bruine' materialen. Koffiedik, eierschalen en (biologisch afbreekbare) kattenbakvulling worden 'evenwichtige' materialen genoemd.

58/ ZORG VOOR EEN GOED EVENWICHT EN VOLDOENDE VERLUCHTING

Voor een succesvolle compostering moet u de aanvoer van 'groene' materialen (die vochtiger en rijker aan stikstof zijn) afwisselen met de toevoeging van 'bruine' materialen (die voor meer structuur zorgen en rijker zijn aan koolstof). Indien er te weinig 'bruine' materialen zijn, riskeren de 'groene' materialen te verzakken, waardoor er te weinig verlichting is en er geurhinder kan ontstaan!

Net als verontreiniging van de bodem en de ondergrondse waterlagen.

Robert (Sint-Agatha-Berchem): "Met mijn compost heb ik een soort van ruilbeurs opgezet!"

Als gepassioneerd compostmeester heeft Robert verschillende compostbakken gemaakt die alle samen het afval van 17 gezinnen ontvangen. "Het voordeel van deze collectieve formule is dat de burens me verschillende soorten organisch afval brengen: keukenafval van de ene, grasmaaisel van de andere, het snoeisel van de haag van een derde, de naalden van de dennenboom van een vierde, enz. Op die manier kan ik goede stikstof- en koolstofhoudende mengsels maken. Sommige burens vragen me niets in ruil voor hun groenafval, blij als ze zijn om ervan verlost te zijn. Anderen, die me helpen of die regelmatig afval brengen, krijgen compost, groenten van mijn moestuin (80 verschillende variëteiten) of fruit uit mijn boomgaard. In zekere zin heb ik met mijn compost dus een soort van ruilbeurs opgezet!"

Composteeropleidingen

U wilt graag composteren, maar weet niet echt hoe u hieraan moet beginnen? Geen probleem, Leefmilieu Brussel organiseert theoretische en praktische opleidingen over composteertechnieken. Doorgaans worden deze twee keer per jaar georganiseerd en vinden ze 's avonds of tijdens een voormiddag in het weekend plaats. Na een dergelijke opleiding zal het composteren geen enkel geheim meer voor u hebben! Meer informatie vindt u op www.leefmilieu.brussels/compost.

59/ MAAL UW AFVAL FIJN, SLA UW BRUIN AFVAL OP EN VERLUCHT UW COMPOST

Wormen hebben geen tanden, maak het hen dus gemakkelijker! Maal of snij al uw afval fijn. Laat de 'grote' stukken snoeihout 24 uur lang weken vooraleer u ze aan uw composthoop toevoegt. Wat 'bruin' afval betreft, kunt u dode bladeren en gesnoeide stukjes haag in de herfst ergens opslaan: dit afval zal u in de lente en zomer goed van pas komen. Gebruik een tak om in uw compost te roeren en uw composthoop te verluchten: dat versnelt het ontbindingsproces en helpt vieze geurtjes vermijden.

60/ OOK BUURTCOMPOSTEREN IS EEN MOGELIJKHEID

U hebt niet de tijd of de plaats om bij u thuis te composteren? Waarom niet samenwerken met anderen? Bij collectief of wijkcomposteren wordt het organisch afval van meerdere gezinnen samen gecomposteerd. U kunt daarbij een actieve rol spelen of er gewoon uw organisch afval naartoe dragen.

Een wormcomposteerbak neemt weinig plaats in

61/ COMPOSTEER, ZELFS ZONDER TUIN

Door aan wormcompostering te doen, kunt u biologisch afbreekbaar keukenafval in compost omzetten zonder dat er tuinafval aan te pas komt! Een beetje plaats in de keuken, de kelder of op het terras volstaat. Voor een goed resultaat zijn vooral een temperatuur tussen 15°C en 25°C en voldoende verluchting belangrijk.

UW TUINAFVAL VERWIJDEREN

Niet alle inwoners van Brussel willen composteren, maar ook zij moeten hun groenafval ergens kwijt kunnen. Voor hen werden er specifieke plaatsen voorzien waar ze dit afval naartoe kunnen brengen. Alle afval is echter niet composteerbaar. Zo moet het verpakkingsmateriaal van tuin- en gevaarlijke producten bijvoorbeeld evengoed gesorteerd, verwerkt en gerecycleerd worden als al het andere huishoudelijke afval.

62/ SORTEER UW AFVAL

Er zijn maar weinig tuinproducten in bulk verkrijgbaar. Wanneer dat wel zo is, geef dan hieraan de voorkeur. Plastic, metalen of kartonnen verpakkingen horen in de zakken voor de selectieve inzamelingen thuis zodat ze kunnen worden gerecycleerd. U moet er dan ook dezelfde aandacht aan schenken als aan alle andere soorten verpakkingsmateriaal.

63/ BRENG GIFTIG AFVAL NAAR DE SPECIALE INZAMELPUNTEN VAN HET GEWEST

U hebt nog resten of verpakkingen van pesticiden liggen? Zorg ervoor dat deze zeker niet in de riolering of in een vuilniszak terechtkomen, maar breng ze naar een 'PROXY CHIMIJK' (selectieve ophaling van huishoudelijk chemisch afval) of een containerpark. Nog beter is natuurlijk om het gebruik ervan simpelweg te vermijden (zie hoofdstuk 'Pesticiden', p. 8).

64/ VERBRAND UW TUINAFVAL NIET!

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verbieden de meeste politiereglementen het stoken van vuurtjes in de open lucht. Bij het verbranden van afval komen CO₂ en andere vervuilende deeltjes vrij. Het plantenafval zou dan ook beter gecomposteerd worden in plaats van te worden verbrand. Zo vermijdt u rookvorming en alle hiermee gepaard gaande ongemakken.

65/ NEEM DEEL AAN DE SEIZOENSOPHALING VAN TUINAFVAL

Gedurende het hele jaar organiseert het Agentschap Net Brussel ophaling van groenafval in alle gemeentes van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest buiten de vijfhoek. Raadpleeg de ophaalkalender van uw straat om de dag van de ophaling te kennen. Binnen de vijfhoek zijn er inzamel punten toegankelijk voor de omwonenden. De gemeenten die een containerpark hebben, aanvaarden ook groenafval het hele jaar door.

Meer info: www.netbrussel.be > Sortering > Huishoudelijk afval > Uw tuinafval, en voor de ophaalkalender: www.netbrussel.be > Home > Raadpleeg de ophaalkalender

MILIEUVRIENDELIJK GEREEDSCHAP

Het aanbod van tuingereedschap is enorm. Sommige gesofisticeerde apparaten zijn uitgerust met allerhande gadgets die ze niet noodzakelijkerwijs doeltreffender maken. Het gemotoriseerde gereedschap verbruikt vaak niet alleen veel energie, maar blijkt dikwijls vervuilend en gevaarlijk te zijn. Het beste is u te beperken tot het materiaal dat u echt nodig hebt en dat geen milieuhinder veroorzaakt.

66/ KOOP IN FUNCTIE VAN UW ECHTE BEHOEFTE

Wanneer u de aankoop van nieuw tuingereedschap overweegt, kies dan voor iets wat echt aan uw behoeften tegemoetkomt, dat zo weinig mogelijk energie verbruikt, dat zo doeltreffend mogelijk werkt en u bovendien het beste rendement biedt. Hou daarbij ook rekening met het aantal keer dat u het gereedschap in kwestie nodig zult hebben: u kunt ook heel wat materiaal huren.

67/ KIES HANDGEREEDSCHAP VAN EEN GOEDE KWALITEIT

Gereedschap van goede kwaliteit is vaak duurder in aankoop maar gaat wel langer mee en is dus goedkoper in gebruik. Als uw budget beperkt is, koop dan eerst en vooral het basisgereedschap zoals een wiedhaak, een schoffel, een spitvork, ... en koop daarna pas geleidelijk aan bijkomend materiaal.

68/ DEEL DE KOSTEN BIJ DE AANKOOP VAN EEN DURE MACHINE

Deel de kosten van de aankoop van een dure machine met uw vrienden of burens. Of huur het dure materiaal, zoals een verhakselaar die takken tot kleine stukjes snoeihout herleidt (dat op zijn beurt dan weer erg nuttig kan zijn voor het composteren en mulchen) of een mulching-grasmaaier die gras helemaal verpulvert. Huren of gezamenlijk aankopen is ook interessant voor toestellen die u maar heel sporadisch of seizoensgebonden gebruikt, of als u maar een kleine tuin hebt zonder bergplaats.

69/ GUN UW GEREEDSCHAP EEN LANG LEVEN

Reinig en onderhoud uw gereedschap: zo zal het langer in goede staat blijven. Vooraleer u het voor lange tijd opbergt, moet u het grondig reinigen en de metalen onderdelen invetten zodat ze niet kunnen beginnen te roesten. Slijp snijdende onderdelen ook regelmatig bij en berg uw materiaal op een droge plaats op, zodat vocht geen kans maakt. Als u zieke planten afsnijdt/snoeit, ontsmet uw gereedschap dan na gebruik met een beetje alcohol.

70/ KOOP EEN MECHANISCHE GRASMAAIER

Voor kleine en regelmatig onderhouden grasperken hebt u geen elektrische of gemotoriseerde grasmaaier nodig: een mechanische grasmaaier is veel goedkoper en maakt ook veel minder geluid.

GOED OM WETEN

Om een sproeislang met microperforaties in elkaar te knutselen, volstaat het om met een speld minuscule gaatjes in een gewone tuinslang te maken, de slang vervolgens op een kraan aan te sluiten en tussen uw planten uit te rollen. Dergelijke slangen zijn geschikt voor het sproeien van bloemperken of moestuinen.

71/ BEPERK HET GEBRUIK VAN TOESTELLEN DIE ENERGIE VERBRUIKEN

Als u toch liever een gemotoriseerde grasmaaier gebruikt, kies dan een model dat weinig energie verbruikt. Vermijd ook het gebruik van apparaten zoals een hogedrukreiniger, die enorm veel water verbruiken. Een goed geslepen snoeischaar is vaak een perfect alternatief voor een elektrische heggenschaar: ze is minder gevaarlijk en lichter om te dragen, zorgt niet voor geluidshinder en biedt u de kans om aan lichaamsbeweging te doen in de open lucht, wat uitstekend is voor uw gezondheid!

72/ LEES AANDACHTIG DE GEBRUIKSAANWIJZINGEN

Vaak vinden we er kostbare informatie in terug om het materiaal op een optimale manier te gebruiken en onszelf aanzienlijke onderhouds- en reparatiekosten te besparen. Bovendien helpen de raadgevingen van de fabrikant ook om ongevallen te voorkomen.

Luc, Martin en Arthur (Molenbeek): "In de tuin delen we alles!"

Luc, Martin en Arthur zijn al 22 jaar vrienden. Ze wonen in dezelfde wijk en hebben alle drie een passie voor tuinieren. "Na verloop van tijd vonden we het gewoon te gek dat ieder van ons zelf al dat materiaal moest kopen. Al 12 jaar lang kopen we dan ook alles samen aan: grasmaaier, snoeischaar, gereedschap, tuinaarde, enz. Om beurten komen we alle drie samen om de tuin van een van ons onder handen te nemen. Het gereedschap wordt opgeslagen bij degene die de grootste garage heeft. Dat maakt dat we toch een vijftiental zaterdagen per jaar in de open lucht aan het werk zijn, ons samen vermaken en goedkoop kunnen tuinieren. Over het algemeen eindigt dat dan met een lekker aperitiefje of etentje in de tuin, samen met onze echtgenotes. Het is echt iets waar we allemaal heel veel plezier aan beleven."

MOOI EN DUURZAAM MEUBILAIR

We genieten graag van de zon, nodigen graag vrienden uit voor een etentje in de open lucht, sporen de kinderen aan om in de tuin te spelen, enz. Hiervoor hebben we tuinmeubilair nodig zoals tafels, stoelen, zetels, schommels, omheiningen en verschillende soorten verlichting. De meeste warenhuizen bieden een uitgebreide waaier van dergelijk (soms duur) meubilair aan. Hout valt hier te verkiezen boven plastic, omdat het mooi en duurzaam materiaal is... maar het vergt wel een regelmatig onderhoud.

73/ PLANT EEN HAAG ALS ALTERNATIEF VOOR EEN OMHEINING

Als alternatief voor een omheining in beton of hout kunt u een haag planten. De takken van een dicht bebladerde haag onttrekken een tuin heel goed aan het zicht, laten zonlicht door en bieden beschutting tegen de wind. Loofhout is beter geschikt dan coniferen, die minder eten te bieden hebben voor dieren en de grond zuurder maken.

74/ GEEF DE VOORKEUR AAN HOUT

Hout en plastic zijn de twee meest gangbare materialen voor de vervaardiging van tuinmeubilair. Hout biedt echter meer voordelen: de productie ervan vergt geen aardolie-derivaten en het is duurzamer.

75/ KIES VOOR LOKALE EN STERKE HOUTSOORTEN

De tamme kastanje, de lork en de eik zijn boomsoorten waarvan het hout uitermate geschikt is voor het aanleggen van terrassen en vervaardigen van tuinmeubilair. Door voor lokale materialen te kiezen, vermijdt u niet alleen het vervuillende en erg energie-intensieve transport, maar zorgt u ook mee voor de creatie en het behoud van lokale tewerkstelling.

76/ GEEF DE VOORKEUR AAN HOUTEN MEUBELN VOORZIEN VAN HET 'MILIEUKWALITEITSLABEL' FSC

Het FSC-label garandeert dat het bos waarvan het gebruikte hout afkomstig is, op een duurzame manier wordt beheerd. In de praktijk garandeert het op het hout zichtbare label de controle van de verwerkingsketen, van het bos tot het eindproduct, en dat waar ook ter wereld. Maar ook hier is het beter om geen exotische houtsoorten te kiezen waarvoor een duur en vervuillend transport nodig is. Tal van exotische soorten zijn weliswaar erg resistent, maar 99% ervan wordt wel ten koste van de regenwouden gekapt (zie ook kader hiernaast).

GOED OM WETEN

Als ze van goede kwaliteit is, brengt fotovoltaïsche verlichting geen enkele energiekost met zich mee, omdat ze gebruikmaakt van energie die afkomstig is van een onuitputtelijke, gratis en natuurlijke energiebron. En zelfs wanneer het bewolkt is, werkt het systeem nog. Aangezien u er geen bekabeling voor nodig hebt, kunt u uw lampen bovendien overal in uw tuin plaatsen en ze naar believen en in functie van de aanleg van uw tuin ook verplaatsen. Vraag bij uw aankoop wel om een demonstratie van de lichtsterkte: de ene zonne-energielamp is namelijk de andere niet. Maak de fotovoltaïsche cellen van de lampen regelmatig proper, omdat vuil de goede werking van de lamp verhindert.

77/ GEBRUIK GERECYCLEERDE OF GERECUPEREERDE MATERIALEN

Schuim rommelmarkten en tweedehandswinkels af, of zoek op het internet op ruilhandel- of herverkoopsites. Tweedehands meubelen zijn vaak nog in zeer goede staat en veel goedkoper dan nieuwe meubelen. U kunt er een originele set tuinmeubilair mee samenstellen en nutteloze productie vermijden.

78/ BEHANDEL HET HOUT MET NATUURLIJKE PRODUCTEN

Als u het houtoppervlak dient te behandelen om het te beschermen tegen barre weersomstandigheden, parasieten, zonnestralen of vuil, of om te vermijden dat het een 'grijze' kleur krijgt, kies dan voor een natuurlijke behandeling. U kunt het hout impregneren met een natuurlijke harde olie (lijnzaadolie) die gemakkelijk aan te brengen is. Om het hout echter ook tegen vuil te beschermen, dient u het daarna nog te behandelen met was (harde of vloeibare balsemachtige was op basis van bijen- of plantaardige was) die de barsten in het hout opvult.

Charles (Laken): "Meubelen in hout zijn in harmonie met de natuur."

Voor hun tuinmeubelen kozen Charles en zijn gezin voor hout. "We hadden genoeg van die plastic tafels en stoelen die verbleekten of zwart werden onder invloed van de weerselementen en uiteindelijk doorplooden. Daarom kochten we een stevige tafel met 2 bankstellen in ruwe eik. Elk element is 4,5 cm dik en het geheel biedt plaats aan 10 personen. Nadat we de meubelen hadden gekocht, hebben we al het hout onmiddellijk met een 'natuurlijke' lazurbeits behandeld om te vermijden dat het grijs zou worden en dat doen we elk jaar opnieuw. Ook de schommel van de kinderen is in hout en doorstaat de tand des tijds heel goed. Het geheel is ook veel meer in harmonie met de natuur."

Het FSC-label

Elk jaar verdwijnt er 13 miljoen hectare regenwoud. Dat is 4 keer de oppervlakte van België. Volgens ramingen van het WWF is bijna 50% van de import van het tropische hout in België afkomstig uit illegale circuits. Het FSC-label ('Forest Stewardship Council') legt bosbeheerders strikte normen op in verband met 'verantwoord beheer', dat rekening houdt met het milieu, de sociale rechten van lokale gemeenschappen en bosarbeiders respecteert en ook economisch leefbaar is. In België verkopen steeds meer houthandelaars en doe-het-zelfwinkels producten die voorzien zijn van dit FSC-label. Een lijst van handelaars in dergelijke houtproducten vindt u op www.wwf.be

79/ KIES VOOR VERLICHTING DIE OP ZONNE-ENERGIE WERKT

Voor de verlichting van uw tuin kunt u ook verlichtingselementen gebruiken die op zonne-energie werken. Ze zijn voordelig, milieuvriendelijk en voorzien van een collector (of zonnepaneel), waarmee het element de hele dag lang zonne-energie kan opslaan. Deze energie wordt gebruikt om een fotovoltaïsche batterij op te laden die een lamp van 1,2 V 8 à 15 u lang kan laten branden.

EEN VOEDZAME TUIN

Fruit en groente uit eigen tuin zijn veel verser, lekkerder en goedkoper dan de producten die we in de supermarkt kunnen kopen. Die werden immers eerst behandeld, vervoerd en gedurende meerdere dagen opgeslagen, vooraleer ze in de rekken van de winkel terechtwamen. Thuis een eigen moestuin hebben, vermindert bovendien onze ecologische voetafdruk... op voorwaarde dat we geen chemische producten gebruiken.

80/ LEG UW MOESTUIN OP DE JUISTE PLAATS AAN

Als uw grond vervuild of van slechte kwaliteit is, kunt u ook altijd in bakken kweken. Ideaal is dat uw moestuin voldoende zonlicht krijgt en de grond voldoende brokkelig is om gemakkelijk te bewerken. Verder moet de grond vruchtbaar, niet vervuild en voldoende waterdoorlatend zijn om te vermijden dat de wortels van uw groenten beginnen te rotten.

81/ INTEGREER DE MOESTUIN IN UW NATUURLIJKE TUIN

Zie uw moestuin niet als iets wat 'losstaat' van de rest van uw tuin. Hij kan namelijk perfect in uw natuurlijke tuin geïntegreerd worden, omdat hij ook bijdraagt tot de biodiversiteit van het geheel. Hoe natuurlijker een plaats is, des te meer zal ze zelf voor het nodige evenwicht zorgen, en zal u minder moeten tussenbeide komen. Laat de groenten staan die u niet gebruikt, tenzij u anders niet voldoende plaats hebt, want hun bloei is belangrijk voor het biologisch evenwicht in de tuin. Hetzelfde geldt voor niet geplukt fruit dat van de bomen valt en dieren op de grond van de nodige voeding voorziet.

82/ BEREID DE GROND GOED VOOR

Een goede voorbereiding van de grond is van

essentieel belang voor een goed resultaat. Groenten houden namelijk van rijke grond, ontdaan van alle onkruid, goed bewerkt en zonder stenen. Verkies compost boven commerciële producten voor extra voeding voor uw tuin. Eenmaal alle voorbereiding achter de rug, kunt u met planten en/of zaaien beginnen. Voor beginners is het gemakkelijker om planten te verpoten dan te zaaien.

83/ BEGIN MET IETS 'EENVOUDIGS EN GEMAKKELIJKS'

Als u voor de eerste keer een moestuin aanlegt, begin dan met courante groenten die gemakkelijk te zaaien en te kweken zijn, zoals selder, courgettes en uien; ze hebben ook minder voeding nodig. Werk op kleine percelen, want hoe kleiner die zijn, hoe gemakkelijker u overal bij kunt. Wenst u een moestuin die ook aangenaam is om naar te kijken, omzoom hem dan met enkele rijen bloemen die bladluizen en lieveheersbeestjes aantrekken, zoals de Oost-Indische kers of het Afrikaantje.

84/ ZAAI EN PLANT 'LOKALE' SOORTEN

Plant groenten en fruitbomen die traditiegetrouw bij ons worden gekweekt. Zij weten zich perfect aan te passen aan ons klimaat en biologisch milieu, en zullen ook veel beter bestand zijn tegen lokale ziektes. Niet-inheemse soorten zullen veel kwetsbaarder zijn of zullen zich simpelweg niet kunnen aanpassen aan ons milieu. Wanneer u fruitbomen plant, zorg er dan voor dat u elke boom voldoende ruimte geeft.

85/ ZORG VOOR VOLDOENDE AFWISSELING

Het is belangrijk dat u op eenzelfde perceel, van het ene jaar tot het andere, voor voldoende afwisseling in uw aanplantingen zorgt. Zo voorkomt u dat de bodem verarmt, beperkt u het risico op ziektes en verhoogt u het rendement van uw moestuin. Wissel bijvoorbeeld gewassen die veel van de bodem vragen (tomaten, kolen, ...) af met minder veeleisende groenten (salades, ...).

86/ VERMIJD HET GEBRUIK VAN PESTICIDEN

Wanneer we groente en fruit wassen, verwijderen we niet alle pesticiden: een aanzienlijk deel ervan blijft er binnenin. Het is ook op die manier dat ze zich concentreren in levende organismen en zich doorheen de hele voedselketen opstapelen. En als u dan toch absoluut tussenbeide moet komen, geef dan de voorkeur aan natuurlijke methodes (zie hoofdstuk 'Pesticiden' p.8).

LAVENDEL

Houdt mieren, naaktslakken, huisjesslakken en bladluizen op afstand

BOERENWORMKRUID

Houdt mieren, koolwitjes, wortelvliegen, zaagwespen (aalbessenstruik) op afstand

SALIE, ROZEMARIJN, TIJM, MOSTERD

Doeltreffend tegen koolwitjes, naakt- en huisjesslakken

ABSINTALSEM (OF ALSEM)

Tegen parasieten van de aalbessenstruik

LOOK

Tegen kiemen en schimmels, wortelvliegen

AFRIKAANTJES

Tegen draadwormen (kleine witte wormen)

88/ OPTEER VOOR PLAATSELIJKE EN ROBUUSTE FRUITBOMEN

De gemakkelijkste soorten fruitbomen om te kweken hier bij ons, zijn de robuuste appel- en perenboomvariëteiten. Ze hebben echter wel een zekere ruimte nodig om zich te kunnen ontwikkelen. Voor meer informatie over de juiste boomkeuze, hun aanplanting en hun onderhoud kunt u contact opnemen met de 'Nationale Boomgaarden Stichting (NBS)' op het nummer 012/39 11 88 of via info@boomgaardenstichting.be

89/ BEWAAR, RUIL OF SCHENK WEG

Als u het geluk hebt een moestuin of boomgaard te bezitten die u veel oplevert, aarzel dan niet om het overschot van uw oogsten te bewaren in de vorm van puree, conserven, jam, gelei, fruitsap, diepgevroren bereidingen, enz. U kunt eventueel uw producten ook ruilen met die van een buur die andere soorten in zijn moestuin heeft staan, of ze wegschenken aan familie, vrienden of collega's op het werk: ze zullen ze in dank aanvaarden.

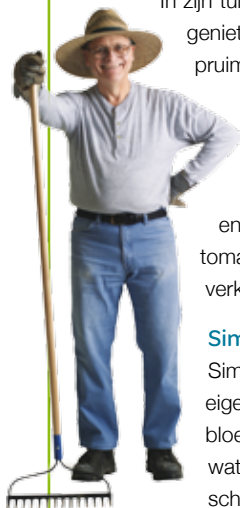
Bernard (Jette): "Groenten uit een moestuin hebben een onvergelykbare smaak!".

In zijn tuin heeft Bernard een moestuin en een boomgaard die hem telkens opnieuw laten genieten van de echte smaak van groenten en fruit. "We oogsten appels, peren, perziken, pruimen, noten, kersen, hazelnoten, vijgen, vlierbessen, rode en witte aalbessen, braambessen, zwarte bessen en frambozen in overvloed. Vorig jaar hebben we meer dan 100 kg braambessen geoogst ... Daar heeft de hele buurt mee van kunnen genieten! Dankzij de moestuin die we nog verder moeten uitbouwen, komen er ook courgettes, tomaten, pompoenen, bonen, salades, kolen, prei en aardappelen op tafel. Ik kan u verzekeren dat de smaak van de aardappelen en tomaten uit onze tuin niet te vergelijken is met de smaak van wat er in de handel wordt verkocht!"

Simone (Ukkel): "Een overheerlijke vlierbessenlimonade!".

Simone geeft ons het recept van een limonade die ze maakt met de vlier uit haar eigen tuin. "Giet in een doorzichtige bokaal twee liter zuiver water. Dompel er 4 bloemschermen in onder (verwijder insecten, maar was de bloemschermen niet in water). Voeg 225 g rietsuiker toe en 2 in schijfjes gesneden 'biocitroenen' met hun schil. Bedek de bokaal met een zeefdoek of een luchtdoorlatende handdoek. Laat

het drankje 5 dagen lang in de zon staan en roer het elke dag om. De 6de dag filtert u het bereide drankje. Het kan dan onmiddellijk gedronken worden. Als u die limonade in een hermetisch afgesloten fles giet, die u nog 5 dagen in de schaduw laat staan, zal ze meer gaan schuimen."

HALLO BUREN!

Als we aan een tuin denken, dan denken we automatisch aan ontspanning en plezier maken, maar het gebruik ervan kan soms voor conflicten met de buren zorgen: geluidshinder, overhangende takken, te hoge hagen, de plaatsing van een bijenkorf, een gebrek aan onderhoud, de geur en rook van barbecues, ... Opdat een tuin een plezier zou zijn voor iedereen, moeten er een aantal eenvoudige principes worden nageleefd.

90/ VERMIJD GELUIDS- EN GEURHINDER

Afgezien van het feit dat de wettelijke verplichtingen niet mogen worden overtreden, doet u er goed aan om een goed contact met uw buren te onderhouden door ook enkele eenvoudige regels van burgerzin na te leven. Als u bijvoorbeeld van barbecueën houdt, plaats dan uw barbecue zo ver mogelijk uit de buurt van de aangrenzende woningen om te vermijden dat uw buren last zouden hebben van geur- of rookhinder. Als u vrienden in de tuin ontvangt, vermijd dan om 's avonds laat lawaai te maken of muziek te spelen.

91/ RESPECTEER DE REGLEMENTAIRE AFSTANDEN BIJ AANPLANTINGEN EN ANTICIPEER OOK OP HUN GROEI

Onze wetgeving voorziet bepaalde afstanden voor specifieke aanplantingen. Zo moet een privéhaag of struik op 50 cm afstand van de gemeenschappelijke grens worden geplant. Een gezamenlijke haag moet net op diezelfde grens worden geplant: de kosten worden onder beide partijen verdeeld en elk van de partijen is verplicht om de haag aan zijn kant te onderhouden. Bomen moeten op 2 meter afstand van de gemeenschappelijke grens worden geplant. Maar het is nuttig om hierbij ook rekening te houden met hun groei: de schaduw die ze zullen werpen wanneer ze volgroeid zullen zijn, de takken die dan eventueel over de tuin van de buren zullen hangen, enz. Aarzel niet om met uw buren over uw plannen te praten, vooral als u de aanplantingen overweegt om meer privacy te hebben. Ze zullen uw bezorgdheid zeker weten te waarderen.

GOED OM WETEN

Om de slechte geur van verbrand vet bij het barbecueën te vermijden, kunt u een minder vervuulende grill gebruiken, die de vorm van een golfplaat heeft: wanneer u uw vlees hierop bakt, wordt het vet dat uit het vlees druipt, opgevangen en afgevoerd. Dat is trouwens ook beter voor uw gezondheid. Gebruik geen aanmaakblokjes op basis van aardolie: deze zijn milieuvriendelijk en gevaarlijk.

92/ GEEF DE VOORKEUR AAN DIALOOG

Wanneer u een meningsverschil hebt met uw burens, geef dan de voorkeur aan dialoog en probeer alles in der minne te regelen: dat is de meest eenvoudige en ook goedkoopste oplossing. Als u er samen echt niet uitkomt en het conflict niet opgelost kan worden, kunt u zich tot het Vrederecht van uw gerechtelijk arrondissement wenden, dat dan een verzoeningsprocedure zal opstarten of een vonnis zal vellen.

93/ LEER UW KINDEREN OM DE NATUUR EN DE BUREN TE RESPECTEREN

Voor kinderen is buiten spelen vaak een excuus om allerlei 'onschuldig' kattenkwaad uit te halen. Leer hen echter al op jonge leeftijd om oog te hebben voor de natuur. Deel uw kennis en wek hun interesse met natuurwaarnemingen. Leer hen dat ze geen takken van bomen mogen afbreken, dat bloemen veel mooier zijn in de natuur dan in een vaas, dat ze geen dieren mogen opschrikken, dat ze niet te luid mogen roepen in de tuin, enz.

94/ WISSEL PRODUCTEN EN DIENSTEN UIT

Laat ook uw burens genieten van uw kennis en gereedschap. Wissel planten, zaadjes, overtollige groenten en fruit met hen uit, deel uw kennis en handige weetjes (tips & tricks). Aarzel niet om elkaar een handje toe te steken bij grote werken in de tuin.

Respecteer de verschillende geldende reglementeringen

Op het vlak van stedenbouw en ruimtelijke ordening wordt de geldende federale en gewestelijke wetgeving meestal aangevuld door Gemeentereglementen of Bijzondere Bestemmingsplannen (BBP'en).

Ook wat burengeluid betreft, bestaan er verschillende wettelijke bepalingen, o.a. in het Strafwetboek en het Veldwetboek, maar ook in de gemeentelijke politiereglementen.

95/ KOOP WEINIG LUIDRUCHTIGE APPARATEN

Elk apparaat (grasmachine, kettingzaag, grastrimmer) maakt niet evenveel geluid. Over het algemeen wordt de Lw-waarde aangegeven op het etiket van het apparaat: hoe hoger deze waarde, des te luidruchtiger het toestel. Gebruik uw grasmachine of andere luidruchtige gemotoriseerde toestellen niet op zondag, noch tussen 20u00 en 07u00 op de andere dagen.

96/ VOED UW HOND OP

Als u een hond hebt, vermijd dan dat hij voortdurend en op de meest ongelegen momenten begint te blaffen. Gun hem de nodige lichaamsbeweging, maar richt hem ook af en laat hem niet urenlang in de tuin blaffen: zoniet zullen uw burens snel geïrriteerd geraken!

Isabelle en Christophe (Brussel):

“Respect leren hebben voor de natuur, is leren van het leven te houden.”

Isabelle en Christophe wonen in een huis met een tuin in de buurt van het Ambiorixplein. “We hebben een grote hond, waar we echt aan verknocht zijn, maar die we wel door een professional hebben laten africhten. We laten hem nooit uit in de tuin zonder begeleiding en als hij begint te blaffen, bevelen we hem onmiddellijk om ermee op te houden. Ook onze kinderen houden ervan om in de open lucht te spelen. Hen hebben we geleerd om geen bloemen te plukken (zeker niet bij de burens!), niet luidkeels te roepen als we in het bos gaan wandelen en geen planten uit te trekken of bomen te beschadigen. Belangrijker nog is dat we hen ook geleerd hebben dat ze geen afval op de openbare weg mogen gooien of in parken of bossen achterlaten. Respect leren hebben voor de natuur, is leren houden van het leven.”

WAT U VERDER NOG KUNT DOEN

Ontdek ook onze andere tips...

97/ WIN MEER INFORMATIE IN

Tal van bijkomende informatie vindt u verder nog op:

- Onze webpagina's over een natuurlijke tuin: www.leefmilieu.brussels/tuin
- Onze webpagina's over kweken in de stad: www.leefmilieu.brussels/kwekenindestad
- De website van het Netwerk Bewust Verbruiken: www.bewustverbruiken.be
- De website van de Stadswinkel: www.stadswinkel.be
- De website van Biloba: www.biloba.be
- De website van Natuurpunt: www.natuurpunt.be
- De website en de applicatie "Brussels Gardens": www.brussels-gardens.be
- De website van Apis Bruoc Sella: www.apisbruocsella.be/nl

98/ ENGAGEER U EN VOLG DE TUINTIPS VAN NATUURPUNT

Op de website van Natuurpunt vindt u een hele reeks acties voor een tuin vol leven. De vereniging geeft tips om uw tuin vogel- of vlindervriendelijk te maken, om uw tuin op natuurlijke wijze te onderhouden, om een ecologische vijver aan te leggen, enz. U leest er ook alles over de juiste bomen of struiken voor uw tuin, en hoe u ze moet planten en verzorgen. Door de tips te volgen, wordt uw tuin een pleisterplaats voor wilde fauna en flora. Meer info op www.natuurpunt.be/tuin.

99/ WORD 'COMPOSTMEESTER' OF 'MOESTUINMEESTER'

Leefmilieu Brussel organiseert gratis opleidingen rond composteren en moestuinieren en, voor zij die geen tuin hebben, rond wormcomposteren. Aarzel niet en schrijf u in voor de theoretische en praktische workshops die u worden aangeboden.

Voor meer informatie: www.leefmilieu.brussels/opleidingen.

100/ INFORMEER U OVER DE NATUUR IN DE TUIN EN HET MILIEU

Voor meer informatie over het leefmilieu in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

Leefmilieu Brussel

De Milieu- en Energieadministratie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Dienst Info-Leefmilieu

Havenlaan 86C/3000 - 1000 Brussel

Tel.: 02 775 75 75

E-mail: info@leefmilieu.brussels

Website: www.leefmilieu.brussels

Redactie en vertaling: Fade In

Lay-out : Laurent Defaweux

Leescomité : Olivier Beck, Guy Rotsaert, Julien Ruelle, Sofie Bracke, Joke De Ridder, Joëlle Van Bambeke,
Lison Hellebaut, Céline Schaar, An Verspecht, Isabelle Degraeve

Coördinatie : Isabelle Degraeve

Wettelijk depot : D/5762/2008/04

Verantwoordelijke uitgevers: F. Fontaine & M. Gryseels – Havenlaan 86C/3000 - 1000 Brussel

Gedrukt met plantaardige inkt op gerecycleerd papier

Fotokrediet (©) :

Christine Hennaut : pp. 5, 6, 9, 12, 13, 17, 24, 30

Axelle Demonty : pp. 12, 37

Céline Carbonelle : pp. 5, 24, 32

Natagora : pp. 2, 8, 11, 13, 15, 19, 22, 25, 28

Isopix : pp. 26, 35

Getty images / Thinkstock: pp. 1, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 20, 22, 25, 27, 28,
29, 30, 31, 34, 35, 37

Yvan Glavie / Architect : G. Bedoret : pp. 22

Wikipedia : pp. 7, 10, 16, 33